

ság és jogok felcsapó kultuszában (amihez az USA-ban faji, nemi és más egyenlőtlenségek leküzdésének felhajtóereje történetileg nagyban hozzájárult). Ugyanakkor nem feledhetjük, hogy ennek a történeti szembesülésnek a keretét a második világháború kimenetele, az ezt követően kialakult és hosszabb távon stabilizálódott világrend adta meg. Különösen fontos erre tekintettel lennünk ma, amikor a Szovjetunió felbomlása és az Egyesült Államok átmeneti szupremáciája után egy olyan elveket ropogtató, viszonyokat feszegető időszakba léptünk, amelynek talán leginkább megfelelő megjelölése: a világháború végének vége.

Az eddigiekben tíz pontot vettünk számba, melyek a *Kollektív emlékezet és holokausztmúlt* olvasóit megragadhatják, és további megfontolásokra ösztönözhetik. Mások nyilván más

válaszokat és kérdéseket olvashatnak ki a tömör, ám mondanivalóját tekintve különösen gazdag kötetből. Műfaja esszéisztikus, ám a tényanyag gazdag szakirodalmi és személyesen gyűjtött tárházából merít érveket és bizonyítékokat. Ha a tárgyat és ismeretanyagát tekintve kifejezetten interdiszciplináris művet – a kiszajátítás minden szándéka nélkül – a szociálpszichológia nézőpontjából vesszük szemügyre, akkor a szaktudomány jelen fejlődésének markáns ismérveit megtaláljuk benne. Társadalmi léptékben, nagy csoportok viszonyában gondolkodik, az érzelmi viszonyulások és ezek dinamikája képezik kitüntetett tárgyát, morális felismerések alapját és konzekvenciáit vizsgálja, mindezt történeti kontextusban. A hazai szakirodalom – ilyen értelemben is – iránymutató gyarapodása.

Hunyady György
ELTE

Evolúciós pszichológia mesterfokon
Szerkesztette: Gyuris Petra, Meskó Norbert

Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2016, 480 oldal

Az *Evolúciós pszichológia mesterfokon*című könyv a pécsi Pszichológiai Intézetben oktatót Evolúciós pszichológia mesterfokon című tárgy 2016-ban megjelent tankönyve. Az első evolúciós pszichológia tankönyv megírására 2003-ban került sor, melynek szerzője az evolúciós pszichológia tudományának egyik hazai úttörőjeként ismert Bereczkei Tamás volt. A jelen tankönyv egyúttal szakmai tisztelgés is Bereczkei Tamás előtt, aki idén töltötte be 60. életévét. A szerzők elérkezettnek érezték az időt egy modern evolúciós pszichológia tankönyv megírását, amely ismerteti a főbb evolúciós pszichológiához kapcsolódó szakterületeket és legfrissebb kutatási eredményeiket.

A tankönyv hat nagyobb, tematikus részből áll, melyet alfejezetekre osztottak a szerzők. Az első rész (Elméleti alapok) áttekintést ad a különböző nézőpontokról az evolúciós pszichológián belül, a különböző kutatási módszerekről, illetve megoldandó, kritikus

kérdésekre hívja fel a témában kutató szakemberek figyelmét. A második átfogóbb rész az evolúciós kognitív pszichológiát tárgyalja, az agy kialakulásától kezdve a különböző nemi különbségekig a kognitív folyamatokat illetően, például a téri tájékozódás képességét, melyben az evolúciós fejlődés jelentős szerepet játszhatott. A harmadik rész a személyiség-lélektan és evolúció kapcsolatát tárgyalja. Az ötfaktoros személyiségmodell (Big Five) e fejezetben belül új értelmezést nyer: nagy hangsúlyt kap a kérdés; az evolúció és az emberiség története hogyan befolyásolhatta a személyiségi vonások kialakulását, miért pont ezek a főbb vonásaink, illetve bizonyos vonások miért vagy mennyire lehetnek adaptívak az emberek számára, továbbá a pszichológia örökérvényű kérdését; milyen mértékben befolyásolják a vonások kialakulását genetikai, és mennyiben környezeti tényezők. A negyedik rész, az evolúciós fejlődépszichológia olyan fontos terü-

leteket mutat be evolúciós szempontból, mint a kötődés alakulása és funkciói, a családi kapcsolatok alakulása, illetve a nevelés és tanítás sajátosságai.

Az ötödik nagy témakör; az evolúciós szociálpszichológia néhány érdekfeszítő, újszerű kérdéskört elemez. Érdekes ellentét, hogy míg a legtöbb szociálpszichológiai vizsgálati módszer a viselkedést közvetlenül kiváltó folyamatokra koncentrál, addig az evolúciós pszichológia a kérdést a funkció felől közelíti meg, ultimatív magyarázatokat keresvén arra, hogy az adott viselkedés éppen miért maradt fent, és milyen célt szolgál. Az aktuálisan tárgyalt fejezet szerzői kiemelik, hogy a két terület egymást kiegészíti: az ultimatív okok elemzése tágabb keretet ad a szociálpszichológiai jelenségek magyarázatához, ugyanakkor az ultimatív magyarázatok kialakításához elengedhetetlen a társas jelenségek tanulmányozása szociálpszichológiai kontextusban. A fejezet egyik legtöbbet idézett szerzője Robin Dunbar, aki egyedülálló munkásságával az evolúciós pszichológia egyik úttörőjévé vált. Az ő elmélete szerint (szociális intelligencia hipotézis) az emberi agy azért ilyen fejlett a többi élőlény agyához képest, mert a szociális készségek komplex folyamatokat igényelnek, ilyen például társaink állandó monitorozása, és cselekedeteik kiszámítása kooperálást igénylő feladatok során.

Az ötödik rész az együttműködés és társas bizalom témáin túl további érdekes, korábban kevesebbet elemzett témakörbe is bevezeti az olvasót: ilyen Tisljár Roland fejezete a humor szerepéről, és Szabó Edit írása a narratívák kialakulásáról. Dunbar (1996) szerint a nyelv és a humor közös evolúciós háttérrel rendelkeznek, és mindkettő szorosan összefügg az elmeolvasás készségével, jelentős szerepet játszik tehát a kommunikációban és a társas kapcsolatok fenntartásában. Érdekes módon a humor és az elmeolvasási készségek közötti kapcsolatról ellentmondásosak a kutatási eredmények, némelyek összefüggésről számolnak be, míg más tanulmányok nem találnak kapcsolatot a két készség között. Annyi bizonyos, hogy a humor az egyik olyan meglehetősen komplex képessége az embernek, amely olyan összetett folyamatokat igényel, mint például az elvárá-

sok és asszociációk monitorozása és képtelenségek felismerése, továbbá a nevetés fenntartása nagyobb mértékű koordinációt feltételez. A humorhoz intelligenciára és kreativitásra van szükség, egyes kutatók elméletei szerint (Miller, 2000, 2006) a humor jó fitnessindikátor, és jelentős szerepet játszik a párválasztásban. Ugyanakkor Norman Li és munkatársai (2009) szerint a humor szerepe nem korlátozódik a párválasztásra, hiszen a társas kapcsolatok kialakításához és fenntartásához mind szükséges, amely a szociális érintkezés összes aspektusát érinti. A humor tehát az ember egyik olyan készsége, amelyről feltételezhető, hogy az evolúció során azért fejlődött ki, hogy segítse a társas együttléteket és a csoportkohéziót. A második izgalmas, evolúciós szemszögből tárgyalt témakör a narratívák szerepe. A narratívákat illetően két főbb elmélet vetekszik egymással: a nem adaptációs elméletek, illetve az adaptációs elméletek (pl. Pléh, 2012). Utóbbi szerint a narratívák az emberi elme produktumai, a kultúra pedig a történetmondás termékeként jöhetett létre. A fejezet az irodalom és történetmesélés evolúciós háttérén túl kitér egyéb művészetekre is, melyeket sokan csupán evolúciós melléktermékeként, élvezetforrásként értelmeznek. Ezzel ellentétben feltételezhető, hogy a művészet létrehozása és megértése szintén komplex, humánspecifikus folyamatokat igényel, továbbá rendszert visz a mindennapi életbe, és segíti a problémák megoldását is. Az irodalom szintén fontos eszköze annak, hogy az emberi természet mélystruktúrájába betekintést nyerjünk, és hogy más emberek élményvilágához mentálisan közelítsünk. Mindemellett Dunbar (1996) hangsúlyozza a narratívák és pletykák fontosságát a megismerési folyamatokban, hisz az embernek nehéz lenne mindent tapasztalati úton megismerni. Ezek az elméletek mind azt támasztják alá, hogy mind a humornak, mind a narratívának és egyéb művészeteknek fontos, feltehetően az evolúció során kialakult szerepük van a társas kapcsolatok kialakításában és fenntartásában, a csoportok szerveződésében.

A tankönyv utolsó nagy fejezete az evolúciós pszichológiát más tudományokkal összefüggésben tárgyalja. A mentális betegségek evolúciós eredetén túl az olvasó betekintést nyerhet

egy izgalmas és újszerű (az 1990-es években kialakult), lényeges tudományos előzmények nélküli megközelítésbe, a kognitív vallástudományba. A kognitív vallástudomány alapvetően az emberi tudat és gondolkodás sajátosságai alapján próbál magyarázatot találni a vallásosságra. Ismertetésre kerül a tudomány egyik meghatározó alakjának, Pascal Boyernek (1994, 2001) munkássága, az intuitív ontológiákról és ontológiai kategóriákról.

Az új tankönyv rendkívül alapos áttekintést nyújt az evolúciós pszichológia főbb modelljeiről, így hasznos lehet hallgatók, laikus olvasók, valamint a témában jártas hallgatók számára is, akik frissítenék tudásukat az evolúciós pszichológia főbb kutatási területein belül.

Fischer Paula
PhD-diák, CEU

IRODALOM

- Berezkei T. (2003). *Evolúciós pszichológia*. Budapest: Osiris kiadó.
- Boyer, P. (1994). *The naturalness of religious ideas: A cognitive theory of religion*. Berkeley: University of California Press.
- Boyer, P. (2001). *Religion explained: The evolutionary origins of religious thought*. New York: Basic books.
- Dunbar, R. (1996). *Gossip, grooming and the evolution of language*. London: Faber and Faber Limited.
- Li, N. P., Griskevicius, V., Durante, K. M., Jonason, P. K., Pasisz, D. J., & Aumer, K. (2009). An evolutionary perspective on humor: sexual selection or interest indication? *Personality and Social Psychology Bulletin*.
- Miller, G.F. (2000/2006). *A párválasztó agy*. Budapest: Typotex Kiadó.
- Pléh Cs. (2012). Narratív szemlélet a pszichológiában: az elbeszélés mint átfogó meta-teória. *Iskolakultúra*, (22)3, 3–24.

Pléh Csaba (szerk.) Információs eszközök és tanulás a kognitív pszichológiai kutatásokban.

Pszichológiai Szemle Könyvtár, 20. kötete, Akadémiai Kiadó, 2016

A Magyar Pszichológiai Szemle 71. kötetének első száma az IKT-eszközök hatásának pszichológiai szempontú vizsgálatát állítja fókuszba. A tematikus szám tíz tanulmányt foglal magában, amelynek szerzői javarészt az Eszterházy Károly Főiskola pszichológiai műhelyéhez vagy annak kapcsolati hálójához köthetők, egy kutatói közösség munkáját ismerhetjük meg. Szám szerint tizenegy Eszterházy Károly Főiskolához, két Pázmány Péter Katolikus Egyetemhez, valamint egy Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemhez, Károli Gáspár Református Egyetemhez, Közép-Európai Egyetemhez és Washington Universityhez tartozó szerző munkásságát dicséri a kötet.

A szerzők jellemzően több tanulmányban is társszerzők.

A kötet kiemelten fontos szerepet tölt be a téma magyar szakirodalmában, hiszen rengeteg áltudományos vagy alkalmi információ jelenik meg az IKT-eszközökkel kapcsolatban különböző médiumokban, illetve a széles érintettség nyomán tipikusan olyan terület, ahol mindenkinek határozott, de szubjektív véleménye van az egyéni benyomásai alapján. Pozitívan értékelendő az az összefogott tudományos törekvés, hogy bizonyítékokon alapuló megállapításokkal igyekeznek a szerzők tisztázni, hogy az IKT-eszközök milyen pszichológiai működési folyamatokat hogyan befolyásolnak.